

Projektrapport 2019

Informationsprojekt

Projektledare

Ida Pettersson

Arbetsgrupp

Ingeborg Nikkanen, Kalmar

Eric Forsberg, Kalmar

Innehållsförteckning

Sammanfattning	3
Inledning	3
Bakgrund	3
Syfte & Mål	4
Omfattning och genomförande	4
Resultat	5
Resultat av saminspektioner	5
Importbutiker	5
Gårdsbutiker	7
Broschyr om livsmedelsinformation	7
Diskussion	7
Importbutiker	7
Gårdsbutiker	8
Broschyren	8
Uppföljning av projektets mål	8
Slutsats	8

Sammanfattning

Korrekt märkning på livsmedel är viktigt för att konsumenter inte ska bli lurade eller äventyra sin hälsa. Mindre fristående butiker med huvudsakligen importerade livsmedel (importbutiker) saknar ofta rutiner för att säkerställa att märkningen på produkterna i butiken är korrekt utformad.

Målet för det här projektet har varit att ta fram ett enkelt informationsmaterial om märkning riktat till mindre fristående butiker, att utföra samsynskontroller för att kontrollera märkning och innehållsförteckningar på förpackade och oförpackade livsmedel samt få en likriktning i bedömning av avvikelser på importbutiker. I de kommuner som saknar importbutiker har gårdsbutiker kontrollerats. Varken gårdsbutiker eller importbutiker tillhör någon av de stora butikskedjorna.

Resultatet av samsynsinspektionerna visade att det finns stora brister i märkningen av varor på importbutiker, vissa uppgifter saknades på hälften av de kontrollerade varorna. Märkning av varor på gårdsbutiker fungerar bra. Det finns skillnader i bedömningarna mellan kommuner för när saluförbud utfärdas.

En broschyr med information om märkning togs fram. Broschyren har blivit väl mottagen och används nu i hela Kalmar och Gotlands län samt i ca 25 andra kommuner i Sverige.

Inledning

Miljösamverkan Sydost livsmedel ägs av kommunerna och länsstyrelserna i Kalmar och Gotlands län samt Regionförbundet i Kalmar län. Varje år genomförs ett gemensamt projekt inom livsmedelsområdet. Projektet utförs av kommunala livsmedelsinspektörer samt länsstyrelserna.

Butiker som i huvudsak säljer importerade livsmedel – importbutiker – har etablerats i många kommuner de senaste åren. Att genomföra livsmedelskontroll på dessa är i många fall svårt då det förekommer mycket felmärkta produkter, avsaknad av kunskap om lagstiftning och språkförbristningar.

Gårdsbutiker tillhör liksom importbutiker inte någon kedja och har därmed ingen central organisation med kunskap om märkning och livsmedelsinformation.

Årets livsmedelsprojekt har därför gått ut på att kontrollera märkning och innehållsförteckningar på förpackade och oförpackade livsmedel i importbutiker. För att underlätta för verksamheter och inspektörer har ett lättläst informationsmaterial tagits fram.

Bakgrund

Information och märkning är en stor del av livsmedelskontrollen. Det är viktigt att den information som finns tillgänglig om olika livsmedel är korrekt, lätt att förstå och inte vilseleder konsumenten. Lagkraven som berör information och märkning är omfattande och olika märkningskrav finns beroende på produkt. Vid valet av detta projekt gjordes bedömningen utifrån vart det oftast finns brister när det gäller information och märkning.

Små fristående livsmedelsbutiker med i huvudsakligen utländskt sortiment –importbutiker- finns i nästan alla kommuner i Kalmar län och på Gotland.

Att kontrollera att dessa följer lagstiftningens krav med avseende på märkning och information är ibland komplicerat. Exempel på vanligt förekommande avvikelser är brister i märkning på svenska och okunskap om lagkrav hos verksamhetsutövarna.

De kommuner som saknar butiker med importlivsmedel har kontrollerat gårdsbutiker, med fokus på varor från mindre, lokala producenter. Gemensamt för importbutiker och gårdsbutiker är att de inte tillhör någon av de stora butikskedjorna. I Kalmars och Gotlands län finns sammanlagt 43 importbutiker och 64 gårdsbutiker registrerade (juni 2019).

Efter 2018 års projekt som handlade om samsyn uppgav samtliga kommuner att man ville fortsätta med årlig samsyn. För att tillgodose detta önskemål integrerades samsynen i detta projekt. Detta ger även andra vinster då kontrollen av butikerna blir likriktad.

Syfte & Mål

Det övergripande och långsiktiga målet är att minska antalet avvikelser vid kontroll av importbutiker vilket i sin tur leder till trygga livsmedel för konsumenterna och att de inte blir lurade.

Målen för det här projektet var att:

- Kontrollera märkning och innehållsförteckningar av förpackade och oförpackade varor
- Ta fram ett tydligt och lättläst informationsmaterial till verksamhetsutövare
- Öka kompetensen inom området för länens livsmedelsinspektörer
- Genom samsyn främja likhet mellan kommunerna vid kontroll av livsmedelsinformation

Effekten av projektets mål (effekt mål) är att:

- Produkter som säljs i importbutiker ska vara korrekt märkta

Omfattning och genomförande

I ett tidigt skede avgränsades projektet till att handla om livsmedelsinformation i importbutiker.

Med tanke på utmaningarna det innebär att kontrollera den här typen av verksamheter genomfördes projektet i två steg. Dels att ta fram material för inspektörerna så att kontrollerna kunde riktas inom projektets ramar, dels ta fram material som underlättar för verksamhetsutövarna att göra rätt.

Texterna till broschyren togs fram och bearbetades av arbetsgruppen. Delarna som skulle vara med valdes ut så att broschyren riktades till mindre fristående livsmedelsbutiker, med fokus på att informationen skulle vara enkel att förstå och ta till sig. Råmaterialet skickades till en upphandlad reklambyrå som arbetade fram den färdiga broschyren.

Arbetsgruppen tog också fram en checklista som användes vid saminspektionerna. I checklistan fanns instruktioner för kontroll av märkning. Kontroll av att följande åtta uppgifter fanns på svenska gjordes på varje utvald färdigförpackad produkt:

- Beteckning
- Ingrediensförteckning
- Allergener: angivna samt framhävda
- Nettokvantitet
- Bäst före-datum
- Förvaringsanvisning
- Kontaktuppgift till tillverkare eller importör

Dessa märkningsuppgifter är obligatoriska enligt informationsförordningen (EU 1169/2011).

Kvaliteten på översättning av märkning på annat språk kontrollerades, liksom användning av säljande uttryck.

Utöver detta kontrollerades information om potatis, kalvkött samt ägg och kakor i lösvikt.

Inför samsynen delades inspektörerna upp i par. Vid sammansättningen av samsynspar togs hänsyn till erfarenhetsnivå och vilka kommuner som tidigare inte haft utbyte. Samsynsinspektionerna genomfördes under september 2019. Ett besök skedde i vardera kommun. Hemmainspektören valde ut verksamheten som skulle besökas, ledde inspektionen och gjorde bedömningar på plats. Diskussioner mellan inspektörerna skedde fortlöpande före, under och efter inspektionen.

Vid inspektionerna valdes fem färdigförpackade produkter ut som granskades noggrant utifrån checklistan. Även oförpackade livsmedel granskades, såsom potatis, lösviktsägg, kalvkött samt kakor i lösvikt. Efter kontrollerna skickade inspektörerna in checklistan till arbetsgruppen som sammanställde resultatet utifrån checklistan.

Resultat

Resultat av saminspektioner

Samtliga 13 kommuner var representerade under samsynsinspektionerna. Totalt deltog 21 livsmedelsinspektörer som genomförde kontroller av 13 importbutiker, fem gårdsbutiker och en övrig verksamhet.

Importbutiker

Totalt gjordes 13 kontroller på importbutiker. Samtliga butiker hade avvikelser. Olika typer av åtgärder krävdes till följd av kontrollen, se tabell 1.

Tabell 1. Åtgärder

Typ av åtgärd	Antal
Beslut om föreläggande	3
Beslut om saluförbud	6
RASFF-meddelande	1
Avvikelse, följs upp vid nästa kontroll	5
Avvikelse, följs upp med extra kontroll	8

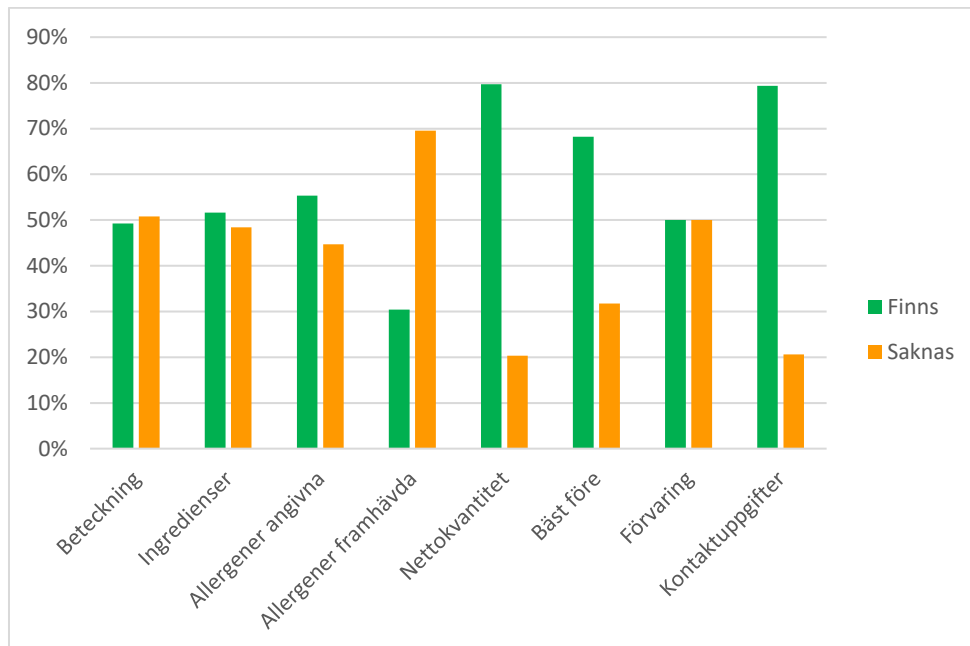
RASFF-meddelandet rörde kikärtssnacks som var färgade, men där det saknades information om vilket färgämne som använts. Risken fanns att ett otillåtet färgämne hade använts i produkten.

Saluförbuden berodde på felaktig märkning av allergener. Föreläggandena rörde också brister i märkning.

Totalt kontrollerades märkningen på 65 produkter. Produkterna hade gemensamt att de importerats från land utanför EU, passerat en grossist i Sverige och sedan hamnat i butikshyllan. Produkterna tillhörde många olika kategorier, exempelvis mejeriprodukter, torkade baljväxter, godis/snacks och charkvaror.

Resultat kontroll av obligatoriska märkningsuppgifter

I diagrammet nedan redovisas resultatet av avvikelserna vid kontrollen av märkning på förpackade produkter i importbutiker.

Figur 1. Märkningsuppgifter angivna på ett korrekt sätt.

Det som sticker ut i resultatet är att det är flera uppgifter som saknas på $\geq 45\%$ av de kontrollerade produkterna: beteckning, ingrediensförteckning, angivna allergener, framhävda allergener och förvaringsanvisningar.

Bäst före-datum saknades på 32 % av produkterna.

Kontaktuppgifter och nettokvantitet saknades på ca 20 % av produkterna.

Resultat kontroll av övriga märkningsuppgifter

För övriga kontrollerade uppgifter är resultatet följande:

- För att säkerställa att samtliga ingredienser i originalförpackningarna är översatta till den svenska märkningen gjordes kontrollräkningar på antalet ingredienser på 39 produkter. För 41% av produkterna stämde inte antalet överens.
- Ingrediensförteckningarna undersöktes också med en översättningsapp på 26 produkter. På 31% av produkterna verkade det som att översättningen inte stämde.
- I importbutikerna är kalvkött ovanligt – det fanns endast i två butiker. I båda av dessa saknades information om slaktdjurens ålder.
- Potatis fanns i sju av butikerna. Skylt med sortnamn saknades i fyra av dessa. I fem av butikerna förvarades potatisen inte i mörker.
- Ägg i lösvikt fanns i fem butiker. I tre av dessa saknades information.
- Till sist kontrollerades information om kakor i lösvikt, som fanns i sex butiker. I fem av dessa fanns varken skylt som uppmanar kunder att fråga om allergener, eller skriftlig information om allergener vid försäljningen. I hälften av butikerna kunde personalen svara på vilka allergener kakorna innehöll.

Gårdsbutiker

Av de fem kontroller som gjordes på gårdsbutiker var två med avvikelse. Det rörde sig i båda fallen om mindre avvikelser som inte krävde uppföljning med en extra inspektion.

Sammanlagt kontrollerades 22 produkter. Endast en mindre brist i märkningen konstaterades.

För övriga kontrollerade uppgifter är resultatet följande:

- Kalvkött fanns inte i någon av butikerna.
- Potatisen var förvarad på rätt sätt, och skylt med sortnamn fanns.
- När det kom till lösviktsförsäljning av ägg saknades information i en av butikerna.

Broschyr om livsmedelsinformation

Broschyren finns tillgänglig i både digital samt tryckt form och har skickats ut till länens samtliga kommuner. Via livsmedelsverkets forum Livstecknet har broschyren spridit sig över hela landet, till ca 25 kommuner utanför länsgränsen.

Diskussion

Importbutiker

Resultatet visar tydligt att det finns mycket brister i informationen hos importbutikerna. Det finns stora problem med att märkning på svenska helt eller delvis saknas. Att 45% av de kontrollerade produkterna saknar angivna allergener på svenska är särskilt allvarligt då det utgör en hälsofara. Avsaknad av korrekta ingrediensförteckningar hindrar konsumenter att ta till sig information om livsmedlet, samt hindrar dem från att göra medvetna val.

Det är viktigt att märkningen förbättras i alla led – och att kontrollen görs i hela ledet från importör, via grossist till butik.

Det är verksamhetsutövarens ansvar att produkterna som säljs i butiken är korrekt märkta. Dock innebär det flera svårigheter. De som driver importbutiker kan i många fall inte det svenska språket så bra, det kan därför vara utmanande för dem att kontrollera märkningen.

Många importbutiker byter verksamhetsutövare ganska ofta, vilket gör det svårt att få in en bra märkningsrutin på verksamheterna. Kunskapsnivån om märkningsreglerna är låga hos många verksamhetsägare och informationsinsatserna för kommunerna är därmed stora och återkommande.

Kvaliteten på översättningarna är i många fall vara bristande. Detta visar på vikten av att anläggningarna som ansvarar för utformning av märkning kontrolleras regelbundet. Genom att informera kommuner som ansvarar för kontroll av dessa anläggningar om produkter med felaktig märkning bör man kunna minska avvikelserna på sikt.

Rutinerna för när ett saluförbud skrivs varierar mellan kommuner. Att upprätta gemensamma riktlinjer för detta skulle främja samsynen i länet. Till exempel att saluförbud alltid utfärdas när en allergen inte är angiven på svenska.

Mycket finns kvar att göra gällande märkningen av förpackade produkter. Här kan broschyren med tydlig och enkel information om märkningsregler vara till hjälp både för verksamheter och kontrollmyndigheter.

Projektets resultat visar att det var ett bra beslut att rikta in projektet på kontroll av märkning på importbutiker.

Gårdsbutiker

Sammanfattningsvis visar kontrollerna att gårdsbutikerna samt de mindre producenterna vars produkter säljs i gårdsbutikerna uppfyller kraven om livsmedelsinformation.

Broschyren

Kommentarer från andra kommuner har varit mycket positiva vilket visar att den här typen av lättillgänglig information behövs. Förhoppningen är att broschyren kommer användas av många kommuner i årtal.

Broschyren blir ett stöd för verksamheterna i att arbeta fram egna rutiner för kontroll av märkning. Förhoppningsvis märks detta genom färre avvikelser på kontroller i framtiden.

Uppföljning av projektets mål

Märkning och innehållsförteckningar har kontrollerats på många produkter och avvikelser har upptäckts och åtgärder vidtagits för att få bort allvarliga brister.

Broschyren som togs fram uppfyller målet om tydlighet och lättläst information.

Genom samsyn med fokus på märkning har inspektörerna lärt sig specifika saker man kan fokusera på vid märkningskontroll.

Slutsats

Märkningskontroll på importbutiker är fortsatt viktigt då det förekommer väldigt mycket felaktigheter. Avvikelseerna är både allvarliga och många och för att minska problemen krävs insatser även hos importörer och grossister. För att markera allvaret vid brister i märkning krävs det att varor som kan vara en hälsorisk inte släpps ut på marknaden.

Broschyren som tagits fram bedömer vi kommer att vara till hjälp både för inspektörer och verksamhetsutövare för att lättare kunna göra rätt vid olika typer av försäljning av livsmedel.

Ett fortsatt arbete med samsyn mellan kommuner främjar likvärdighet i livsmedelskontrollen och stärker inspektörerna att fatta beslut och göra bedömningar utifrån märkningslagstiftningen.

Märkning av varor på gårdsbutiker följer till största delen lagstiftningen.